

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 4,- per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
Losse nummers f 0,25.

DE MORAAAL VAN CASANOVA

De laatste jaren is een toenemende belangstelling merkbaar geworden, voor de gedenkschriften van de Italiaan Casanova. De oorspronkelijke tekst van deze memoires is immers in 1960 gepubliceerd en men vindt er een grote hoeveelheid gegevens in over het leven van de tweede helft van de achttiende eeuw. Casanova, de zoon van een acteur en een actrice, is in 1725 in Venetië geboren en na lange omzwervingen in Europa overleden in Bohemen, in 1798. De laatste dertien jaar van zijn leven, geplaagd door reumatiek en lichamelijk verzwakt, heeft hij als bibliothecaris van een graaf doorgebracht in betrekkelijke eenzaamheid; en toen heeft hij tot zijn vertroosting zijn veelbewogen leven beschreven. Wie nu de naam Casanova hoort denkt aan een man met talloze liefdesgeschiedenissen, die hij op realistische wijze heeft beschreven; aan een avonturier, die door oplichting, spelen met valse kaarten en zogenaamde magische kennis tal van rijke edellieden heeft bedrogen. Maar hij heeft ook grote zaken gedaan, diplomatieke opdrachten vervuld, en in ons land — waar hij driemaal heeft vertoefd — onder andere betrekkingen onderhouden met de schatrijke bankier Thomas Hope. Al zijn ervaringen zouden voldoende zijn geweest om een soort schelmroman te schrijven, het verhaal van zijn verleidingen van vrouwen, fantastische handelstransacties, politieke spionage, financiële bedriegerijen en intieme contacten met de adellijke kringen van zijn tijd. De belangstelling voor zijn gedenkschriften betreft echter nog heel iets anders: hij was namelijk zeer onderlegd, hij had ontzaglijk veel gelezen, kende zijn talen goed, buiten het Italiaans vooral Frans en Latijn, en hij was op de hoogte van alle godsdienstige en wijsgerige denkbeelden van de achttiende eeuw. Hij gold als een zogenaamde libertijn, en daaronder verstond men dan, dat hij zich niet stoorde aan de officiële moraal en evenmin geloofde aan de godsdienstige dogma's der kerk. Zijn levensbeschouwing was dus niet uitzonderlijk, niet eigen aan hem alleen. Maar hij heeft het aangedurfd, tenminste in zijn memoires, er rond voor uit te komen. In zijn jonge jaren had hij voor priester ge-

studeerd, en het verbaast niemand, dat hij voor zulk een loopbaan niets gevoelde. De achttiende eeuw was vol van ongelovigen, die een seminarium hadden bezocht en zelfs wel het priesterkleed hadden gedragen. De zogenaamde galante literatuur verhaalde omstandig van de liefdesavonturen van zulke openlijke en geheime ketters. Bij Casanova vindt men zulke verhalen eveneens. En al is het de vraag of hij ze alle zelfs heeft beleefd, zij pasten in de sfeer van hofkringen en edellieden uit een maatschappelijk systeem, dat zijn ondergang nabij was. Op de voorgrond stond daarbij één groot doel: het vermeerderen van lustervaringen en van genoegens, op welke wijze die ook bereikt konden worden. De sensatiezucht — want zo moet men dat ongebreidelde streven naar steeds nieuwe en ongewone genietingen wel noemen — kende geen grenzen. Zij openbaarde zich ook in het meest dwaze bijgeloof, omdat men hoopte, heel lang te kunnen blijven leven, zich te kunnen verjongen, en vooral geld te kunnen maken.

De Franse koning Lodewijk de vijftiende liet voor een enorm bedrag een laboratorium inrichten voor een kwakzalver, die beweerde dat hij drie honderd jaar oud was en goud kon maken. De Oostenrijkse keizerin Maria Theresia had drieduizend personen in haar dienst, die ook al moesten proberen goud te fabriceren uit goedkoop materiaal. En Casanova heeft een markiezin van zestig jaar wijs gemaakt, dat hij over de magische macht beschikte, om haar opnieuw geboren te laten worden als een jonge man. Op die manier maakte hij haar drie en een half miljoen francs afhandig.

Nu heeft Casanova aan zijn gedrag een soort filosofie verbonden. Hij zegt dat de dieren zich in stand houden door toe te geven aan

PERSONALIA

Dr. A. L. CONSTANDSE. Geboren in 1899. Opleiding — voor het onderwijs — Franse en Spaanse taal en Letterkunde; bijvakken filosofie en geschiedenis. Gepromoveerd op „Le Baroque espagnol et Calderon de la Barca”. Functie: redacteur Algemeen Handelsblad.

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 8 september 1963

|||||

RAPPORT HUMANISME EN OPVOEDING

2e herziene druk

Prijs f 0.95

Te bestellen bij het

Centraal Bureau

Humanistisch Verbond

Oudegracht 152 - Utrecht

Giro 304960

|||||

drie driften: zij hebben voedsel nodig; zij zijn onderworpen aan seksuele behoeften; en zij moeten hun vijanden vernietigen. De mens nu kent evenzeer honger, liefde en haat, en hij zou op het peil staan van de dieren, als hij er blindelings, zonder rede, aan onderworpen was.

Hij heeft echter het vermogen, van die driften te genieten, er vreugde uit te putten. Hij kan ze voorvoelen, ze zoeken, en er over redeneren, nadat hij er van genoten heeft. Hij zegt onder andere: „Wanneer onze geest zich er mee bezig houdt, dan worden die drie vormen van bevrediging plezier, genoegen, vreugde. Een onverklaarbare sensatie, die ons doet genieten wat men geluk noemt”. Men ziet, dat hij geluk stelt met genot en lustervaring. Maar hij stelt bepaalde voorwaarden, om ze deelachtig te kunnen worden: men moet zulke vreugden cultiveren.

Wij citeren nu Casanova weer: „De mens die wellust zoekt en die redeneert, veracht de gulzigheid, de tuchteloosheid, en de ruwe wraak die het gevolg is van een eerste opwelling van woede.

Zeker, hij houdt van lekker eten, maar hij is kieskeurig; hij wordt verliefd, maar hij wil de vreugde van de liefde alleen ontdekken als hij door de ander op zijn beurt bemind wordt; en als hij beledigd is, dan wreekt hij zich pas na koelbloedig de middelen te hebben gecombineerd die hem in staat stellen een vorm van wraak te nemen, die hem genoegen verschaft. Dat is eigenlijk wreder, maar zo'n wraak berust tenminste op redelijk overleg”.

Het is duidelijk dat deze filosofie uitgaat van twee stellingen, die in Europa van de achttiende eeuw en vooral in Frankrijk wijd verbreid waren. De eerste is, dat men zijn medemensen moet wantrouwen, omdat zij tot alles in staat zijn. Wij moeten jegen hen op onze hoede zijn. Vooral tussen de mannen woedt er een strijd op leven en dood. Die opvatting schijnt het tegendeel van de theorie van Rousseau, dat de mens als een goed en zedelijk wezen wordt geboren. Maar ook Rousseau heeft verklaard, dat de beschaving de mens heeft bedorven, en hij zelf was het toppunt van wantrouwen en achterdocht. De tweede stelling is deze, dat

men ondanks alles zijn lust en vreugde moet vermeerderen. En de rede moet dan worden aangewend als een praktisch instrument, om dit doel te bereiken.

Wat ons nu interesseert is het volgende. Deze mensen waren in het algemeen geen rechtstreekse godloochenars, en voor de maatschappij en het lagere volk vonden zij de godsdienst ook wel nuttig, maar zij zelf wilden niet gehinderd worden door het gezag van de kerk, die de officiële moraal verkondigde.

Is het dan zo, dat er een logische band bestaat tussen bijvoorbeeld de denkbeelden van de beroemdste vrijdenkers van die tijd, en het gedrag van de hoogste kringen, waarin Casanova vertoefde? Dit nu moet men ernstig betwijfelen. De edellieden en de hofkringen, waarom het hier gaat, zochten slechts vrijheid voor zichzelf. Hun streven was wel gericht op het beleven van sensaties en lustgevoelens, maar voor hun exclusieve groep. Als men hier kan spreken van moraal, dan is elk sociaal karakter daaraan vreemd. Het is de moraal van een ondergaande kaste, die zich innerlijk bewust is, dat het einde van haar regime nabij is, en die nog zoveel mogelijk wil genieten. Voor haar bestaan er eigenlijk geen algemene, nationale of sociale idealen meer, zoals voor de humanisten van alle tijden hebben gegolden. Zij zijn beleden, zij kennen kunstgenot, zij filosoferen graag, hoewel zij vaak hun toevlucht nemen tot het gekste bijgeloof, maar in wezen loopt alles uit op het verhogen van het zinlijke genot, vooral door seksuele ervaringen. En hoewel geen enkele humanist de vreugden van het liefdeleven zou willen miskennen, wenst hij die in te voegen in het kader van een harmonische beschaving, die alle facetten van het leven omvat en waaraan iedereen een deel kan hebben.

Voor de humanisten is de rede ook een instrument, waarvan de regelen gelden voor iedereen. Zij is veel meer dan het praktische verstand, dat onze kansen berekent in de strijd om het bestaan. De rede is in de eigenlijke zin van het woord een middel tot zedelijk handelen. Als wij tot iemand, die in grote opwinding verkeert, zeggen „Wees nu eens redelijk”, dan verlangen wij dat hij rekening houdt met zijn medemensen, met hun behoeften aan geluk, vrijheid en vreugde. Wij zijn dus helemaal niet tegen lustervaringen en genietingen, maar menen dat

Meldt U aan als

DONATEUR

voor het

**Centrum
voor
Humanistische
Vorming**

Bijdrage f 3,75 per kalenderjaar

Gironummer 60.84.68, ten name van

Centrum voor Humanistische Vorming

Secretariaat: Oudegracht 152, Utrecht

Bij bovengenoemd Centrum is verschenen de
documentatie „Humanistisch Vormings-
onderwijs”

Prijs f 0,50

die alleen duurzaam kunnen zijn, als zij wederkerig mogelijk worden.

Wat Casanova betreft moeten wij erkennen, dat hij verantwoordelijkheid en loyaliteit toont voor de kleine kring van degenen, die op een bepaald ogenblik zijn vrienden en vriendinnen zijn. Maar hoe klein is die kring en hoe bevoorrecht, zozeer dat men meestal moet spreken van een soort samenzwering. Deze groep schept niet, maar parasiteert. En dat is ook haar ondergang geworden, tenminste voorzover de Franse revolutie aan haar regime een einde maakte. Misschien schuilt hierin ook nog een les voor onze tijd, waarin men zoveel spreekt van toenemende zucht naar rijkdom en zinlijke sensaties, van „dolce vita” in Italiaanse kringen en van schandalen in Engeland. Zij zijn niet te vergelijken met hetgeen zich afspeelde in de feodale kringen van de achttiende eeuw, maar zij geven toch te denken. Wat nu de belangstelling betreft voor de memoires van Casanova moeten wij echter ook nog op een ander aspect wijzen. Grijpen niet veel mensen naar deze ongewone beschrijving van lustgevoelens, omdat zij arm zijn aan vreugde? De maatschappij, waarin wij leven kent een veel grotere sociale verantwoordelijkheid dan de achttiende eeuw. Maar dit neemt niet weg dat zij, met haar oorlogsgevaar en atoombomben, toch ook zo veel onrust wekt, dat zij evengoed een ondergangsstemming kan kweken als de tijd van Casanova, en evenzeer de gedachte kan wekken van „Na ons de zondvloed” en de behoefte kan oproepen aan steeds grotere sensaties. Het zou volkomen verkeerd zijn,

de moraal van Casanova te veroordelen, omdat men de levensvreugde en de vele vormen van genietingen zelf zou afwijzen. Men mag van de enkeling verlangen, dat hij zijn geluk nastreeft op een redelijke en verantwoordelijke manier. Maar van de maatschappij, dat zij dit bevordert door de levensangst te verminderen en dat zij geen excessen schept door de bron van eerlijke lustgevoelens te vergiftigen.

A. L. CONSTANDSE

aan de ganzen

Laat in de nacht, wanneer ik droomend door het venster staar, roepen uit hooge luchten onzichtbaar overgaande ganzenvluchten; een zwak gekrijsch, dat zwelt en gaat teloor.

Nauw drijven door de duisternis geruchten; de zomernacht is zwoel en drachtig. Voor de sterren hangt een nevelwaas. Ik hoor de donkere aard' in diepen sluimer zuchten.

Ay, vreemde vogelen, die komt overzweven en ongestoord de breede vlerken vouwt in landen waar nog vredig volken leven,

vertelt hun, hoe men hier den vrede rouwt en welk een ongeluk de menschen lijden die d'overgaande trek ganzen benijden.

N. E. M. Pareau

uit „Dichters van dezen tijd”

rapport humanisme en sociale gerechtigheid

Zij, die dit nog steeds zeer actuele rapport in hun bezit willen hebben, kunnen dit bestellen door storting of overschrijving van f 1,25 op postrekening no. 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond — Utrecht, met vermelding: „Rapport H.S.G. no. 6301”.

natuurlijk bewaart u de radiolezingen

Om U het bewaren mogelijk en het herlezen van de radiolezingen tot een genoegen te maken, is er een handig verzamelbandje te verkrijgen.

Aan dit linnen bandje, dat voorzien is van een gouden opdruk, zult U veel plezier beleven.

De prijs, die laag gesteld is, bedraagt f 1,95. Gireer het bedrag op postrekening 58 t.n.v. Humanistische Luisterking het Woord van de Week te Utrecht.

lezingen voor de radio

zo. 15 sept. VARA 9.45 uur: S. L. Kwee: „Leven en sterven”.

zo. 22 sept. VARA 9.45 uur: B. V. A. Röling: Levenshouding en oorlogsprobleem

zo. 6 okt. VARA 9.45 uur: G. Stuiveling: „Uit humanistisch oogpunt”.

zo. 13 okt. VARA 9.45 uur: J. P. Mazure: „Onkerkelijkheid en humanisme”.

zo. 20 okt. VARA 9.45 uur: J. P. van Praag: „Humanisme voor iedereen”.

VOGELS

Volgens J. v. d. Vondel, die door velen als een autoriteit wordt gezien, vliegen de vogels warm gedost gerust van tak op tak. De hemel schaft hun drank en kost, de hemel is hun dak.

In de afgelopen weken heeft de ervaring ons opnieuw geleerd, dat het dak herhaaldelijk in ernstige mate lek is. Dit heeft tot gevolg, dat de drank in overvloed voorhanden (hier beter: voorpoten) is. Voor kost zorgt voornamelijk mijn vrouw, die met gulle hand kruimels brood, kaas en andere levensmiddelen strooit en die derhalve door het gevogelte vermoedelijk als een vertegenwoordigster van de hemel wordt aangezien, iets wat nog zo gek niet is en waarmee ik het meermalen eens ben.

Op het balkon vóór mij zitten weer enkele mussen bibberend en verregend te wachten tot er nog eens wat afvalt.

Van de vier hierboven genoemde pluspunten in het leven der vogels, te weten spijs, drank, kleding en onderdak, blijft er dus maar één over, hetgeen de veronderstelling wettigt, dat J. v. d. Vondel maar wat zei.

Het zou aardig zijn, als ik kon zeggen, dat ons balkon geregeld bezocht werd door een grote verscheidenheid van kleurrijke vogels. Koolmeesjes, tjiftjaffen en vooral roodborstjes doen het altijd erg goed. Maar die komen hier niet. Wel mussen, onaanzienlijke vogeltjes die wij van ons voorgeslacht, dat uit de agrarische sfeer stamde, fel moesten haten. Het zijn kleine, eenvoudig geklede, wakkere diertjes, die ondanks hun geringe schedeltjes heel pienter rondkijken. Ook zijn er enkele spreeuwen. Zij behoren tot de middeleeuwen. Zij dragen een iets donkerder, beschaafd gespikkeld costuum en hebben een vrij grote bek. Als zij zich op ons balkon vertonen, deinzen de mussen iets achteruit. De spreeuwen beginnen breeduit de kruimels op te pikken alsof dat zo hoort en zij trekken daarbij onuitstaanbaar verwaande en geblaseerde bekken.

Natuurlijk kunnen ook spreeuwen niet van de wind leven en het is hun dus niet kwalijk te nemen, dat zij van onze broodkruimels mee-eten. Er is hun trouwens niets kwalijk te nemen, want wie heeft ooit van een spreeuwenethica gehoord? „Wie wat zijn aard beveelt, is goed”, heeft reeds J. Perk gezegd. Men kan de juistheid van deze stelling in haar algemeen in twijfel trekken, maar voor vogels gaat zij in zoverre op, dat zij althans niet slecht genoemd kunnen worden. Wel heb ik mij bij het gadeslaan van de vogelmaaltijden afgevraagd, of er naar vogelmaatstaven gemeten debiele en wijsgerige vogels zijn. Het lijkt mij vast te staan, dat zij zonder uitzondering een sterke geldingsdrang hebben en dat ook bij hen de honger en de liefde drijvende krachten zijn, hetgeen F. von Schiller bij het bezoek aan een klokkengieterij al in algemene zin had vastgesteld.

Zojuist heeft mijn vrouw weer een handvol levensmiddelen op de rand van het balkon gestrooid. Haar verschijnen doet het vogelheir ijlings de vlucht nemen, want net als de meeste mensen waarden zij de hemel wel, maar zij willen er voorlopig niet al te nauw mee in aanraking komen.

Eén haveloze mus, met zijn veren helemaal in de war, komt even poolshoogte nemen. Hij kijkt argwanend naar binnen. „Hoepel nou effe op”, tijlpt hij tegen ons, „en laat me met rust eten”. En naar de boom drie tuinen verder roept hij: „Ze zitten nog vlak bij het raam maar als je voorzichtig bent, kun je al wel komen”.

Intussen neemt hij zelf een paar flinke brokken, want ook in de mussenwereld wordt het dragen van verantwoordelijkheid extra beloond.

Er zitten er weldra vijf en aangezien wij nogal brokkelig brood hebben, is er voor iedere mus voldoende. Maar nu verschijnt links op de balkonkast een spreeuw. Hij lijkt iets op Ch. de Gaulle. Als hij naar beneden komt, schrikken de mussen zich een ongeluk. „Daar hei-je die rotspreeuw ook weer”, zie je ze denken. Zij stuiven opzij, maar blijven in de buurt, gelijk nozems doen als er een politieagent nadert.

Rustig en zelfbewust eet De Gaulle de grootste stukken. Een mede-spreeuw voegt zich bij hem en de mussen merken wel, dat dit smakelijke tarwebrood aan hun snavel voorbij zal gaan als zij niet ingrijpen. Ach, ingrijpen doen zij niet, want tegen die spreeuwen is voor een mus niets te beginnen. Ze drementelen met een blik van intense afkeer om de spreeuwen heen en soms graait een mus een kruimel achter een spreeuw vandaan. „Hoera!” roepen dan alle mussen. De Gaulle blijft even staan en kijkt verbaasd op over zoveel onbegrijpelijke brutaliteit. Met het vorderen van het seizoen zullen wij vermoedelijk ook nog wel meeuwen op bezoek krijgen. Dan kunnen de mussen en ook de spreeuwen wel inpakken en dan zullen wij hele broden buiten moeten leggen, want dat zijn bijzonder hongerige dieren. De duiven die een paar tuinen verder in een soort duivenren wonen en af en toe een straatje om gaan, komen niet bij ons op bezoek. Zij hebben thuis granen genoeg en dat is maar goed ook, want zij hebben onze sympathie niet. Zij lijken te veel op vette dames uit een taartjessalon.

Wij denken er over om in de komende winter voor de verschillende soorten vogels afzonderlijke voederplaatsen in te richten met bordjes er bij: „Mussen” en „Spreeuwen” en „Meeuwen”. En dan hangen wij ook nog een snoertje pinda's op, voor het geval er toch nog mezen in de buurt komen wonen. Het is allemaal zeer boeiend, maar Vondel wist er niets van.

H.H.

Humanistische Correspondentiekering voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistische Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, Gaarne 24 ct aan postzegels insluiten. (adv.)